

Смерть і воскресіння: Післямова // Антоненко-Давидович Д. Твори: У 2-х т. — Т. 2. — К., 1991. — С. 611—623; Григорук А. “Від жебрацької долі та арестантської неволі не зарікайся”: Спогад про Б. Антоненка-Давидовича // Київ. — 1993. — № 10. — С. 5; Голуб Я. Спогади про мого батька Бориса Антоненка-Давидовича // Березіль. — 1995. — № 1—2. — С. 53—143; № 7—8. — С. 29—96; Михайленко А. Її батько — Антоненко-Давидович // Літ. Україна. — 1996. — 18 лип. — С. 7.

Архіви: ЦДАМЛМ України, ф. 159, од. 1, од. зб. 1—145; ф. 169, оп. 2, од. зб. 326.

Іконографія: Зубківський Г. Графічний портрет Б. Д. Антоненка-Давидовича. 1968. Оригінал зберігається в архіві вид-ва “Веселка”.

М. Д. Ходоровський.

АНТОНОВИЧ Дмитро Володимирович [псевд. і крипт. — Войнаровський, Северин Войнилович, Муха, Подорожний, Шельменко, Simplissimus, А. Д., Д. А., С. В.; 2(14).11.1877, Київ — 12.10.1945, Прага] — учений-енциклопедист, театрознавець, мистецтвознавець, політ. і громад. діяч.

Н. в сім'ї професора Київ. ун-ту Володимира Боніфатійовича А. (1834—1908), відомого історика, археографа, археолога. Дружина — Катерина Миколаївна А. [дівоче — Серебрякова; 1887 (84?), Харків — 22.02.1975, Вінніпег], педагог, професор історії мистецтва, художник, книжковий графік. Діти: Марко (7.07.1916, Київ) — іс-

торик, доктор істор. наук, президент Укр. вільної академії наук у США (1992—97), редактор журн. “Розбудова держави”; Михайло — історик, загинув під час Другої світової війни; Марина — історик мистецтва, педагог, дружина громад. і політ. діяча, мовознавця Ярослава Рудницького.

А., маючи початкову домашню освіту, закін. 4-у київ. гімназію і 1895 вступив до Київ. ун-ту. Захоплювався театр. діяльністю: 1894—96 керував аматорським театром у с. Сидорівці Канівського пов., 1896—97 — власною укр. трупкою, що діяла у Чернігові, а згодом у Харкові, куди переїхав у 1897. Продовжуючи навчання в Харків. ун-ті, був одним із лідерів харків. студентської громади. Разом з Б. Камінським, М. Русовим, Л. Мацієвичем, О. Коваленком, В. Мартосом заснували 1900 Революційну укр. партію (РУП) — першу активну політ. організацію центр., південних і східних укр. земель, основним завданням якої було досягнення самостійності України. 1901 заснував осередок РУП у Києві. Був членом ЦК РУП (з 1902). З 1903 входив у Закордонний к-т у Львові (разом з В. Винниченком), що керував усією видавничою справою партії у Галичині. Неухильно дотримувався позиції самостійності України. За період перебування у партії (самоусунувся 1905 через розбіжності з М. Поршем, одним із лідерів РУП, який дотримувався позиції необхідності автономії у складі Росії) видав політ. брошури: “Дядько Дмитро” (1900), “Власна земля”,

“Козаччина”, “Страйк чи бойкот” (1902), “Доля працюючого люду”, “Народня справа” (1903).

Перебуваючи за кордоном в Італії і Галичині, А. вивчав і збирав матеріали про західноєвроп. мистецтво, мистецтво Галичини, працював у б-ці НТШ, де познайомився з М. С. Грушевським. З метою завершення освіти 1910 став слухачем семінару проф. Г. Павлуцького при істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту св. Володимира. Наприкінці 1911 повернувся до Києва. За власним курсом лекцій викладав історію мистецтв у Київ. мистецькій школі та історію стилів і історію костюма у Муз.-драм. школі М. Лисенка.

У 1913 відновив політ. діяльність, заснувавши і очоливши літ.-наук., мистецький і громад. журн. “Дзвін”. Як член Всерос. союзу міст з початком Першої світової війни працював у Червоному Хресті зав. санітарними поїздами. Був членом УСДРП (до 1905 — РУП) і входив до складу бюро ЦК. 1917 разом з В. К. Винниченком та В. Фідровським видавав друкований орган партії — “Робітничу газету”. Одночасно був гласним Міської думи, згодом — товаришем голови Центр. Ради і входив до Виконавчого київ. к-ту Тимчасового уряду. Перебуваючи у першому складі Центр. Ради, виступав зі своєю програмою влади в Україні, був деякий час нар. міністром морських справ, вносив на затвердження УЦР проект морського прапора, на жовто-синьому тлі якого вперше як герб зображено тризуб. Пізніше увій-

шов до кабінету Голубовича Ради нар. комісарів, був членом комісії з нар. освіти, членом театр. комісії Київ. міської управи та головою театр. ради при М-ві освіти. Після зміни уряду у квітні 1918 А. призначено в першому уряді Директорії міністром у справах мистецтва (з 26.12.1918). Підготував проекти заснування Музейно-етнографічного кабінету та Музейно-етнографічного вид-ва. Був обраний почесним академіком Укр. академії мистецтв, викладав історію театру у Драм. школі Матковського та Держ. драм. школі, історію мистецтв — на учительських курсах, а також завідував театром Троїцького нар. дому. Один із організаторів проведення з'їзду діячів укр. мистецтва в Києві. Під час Директорії керував укр. дипломатичною місією в Італії. Відтоді був в еміграції і деякий час брав участь у роботі уряду УНР.

З 1921 займався в основному громадсько-культурницькою діяльністю. Перебуваючи з літа 1920 у Відні, став діячем Ліги укр. культури, редактором журн. “Книга” (1921), одним із засновників (17.01.1921) УВУ. Влітку 1921 разом з УВУ переїхав до Праги. Був ректором УВУ (1928—29, 29—30, 37—38) та деканом філос. ф-ту, викладав історію мистецтв, створив і перші два роки очолював Укр. студію пластичних мистецтв, яка наприкінці 1923 трансформувалася в Укр. т-во пластичних мистецтв, головою якого був обраний А. — один із засновників (30.05.1923) Укр. іст.-філол. т-ва і його довголітній голова, один із за-

сновників (1925) і бл. 20 років директор Музею визвольної боротьби України у Празі. 1923 запрошений радою Укр. тех.-госп. ін-ту заочного навчання у Подебрадах для ведення курсу укр. культури і для роботи по підготовці та упорядкуванню збірника лекцій. 1928 входив до кураторії Укр. наук. ін-ту (УНІ) в Берліні, засн. гетьманом П. Скоропадським, де послідовно виступав проти злиття науки з публіцистикою, наполягав, щоб УНІ займався джерелознавчими дослідженнями та публікацією істор. матеріалів.

Останні роки життя припали на період Другої світової війни. Ускладнилося життя укр. Еміграції у Чехії і, відповідно, в УВУ. Через ці обставини після смерті А. не було влаштовано ні жалобної "академії", ні виконано над ним згідно із заповітом укр. пісні.

У наук. працях А. проводив ідею взаємозв'язку укр. культури з іншими європ. культурами, досліджував взаємовпливи їх; розвивав, зокрема, думку про неможливість відрубності укр. архіт. стилю як самостійного феномена, вважаючи, що всі впливи, від найдавніших до наймодерніших, були перероблені нац. генієм і стали етапами розвитку укр. архіт. стилю. Досліджуючи історію розвитку укр. театру, А. ввів у наук. обіг великий фактологічний матеріал та провів типологічні паралелі здобутків укр. театру зі світовим.

Тв.: Скорочений курс історії українського мистецтва. — Прага, 1923; Український театр. — Прага, 1923; Олександр Мурашко (1875—

1919). — Прага, 1925; Триста років українського театру. — Прага, 1925; Das ukrainische Theater // Das deistide Leben der Ukraine in Verdandenheit und Gerendavt. — Munster, 1930; Український театр. — Подебради: Укр. культура, 1940; Deutsche Einflube auf die Ukrainische Kunst. — Leipzig, 1942; Мистецтво України. — Регенсбург: Укр. культура, 1947; Українська культура: Курс лекцій. — Регенсбург, 1947; Українська культура. — Мюнхен, 1949.

Лит.: ЕУ: Словникова частина. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 2630; Митці України: Енциклопед. Довідник. — К., 1992. — С. 27, 551, 552; Мистецтво України: Біограф. довідник. — К.: Укр. Енциклопедія, 1997. — С. 22; Історія українського мистецтва: В 6-ти т. — К.: УРЕ. — Т. 4, кн. 2. — 1969. — С. 15; Крип'якевич І. Історія України. — Львів: Світ, 1990. — С. 373, 412; Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2-х т. — 2-е вид. — К.: Либідь, 1993. — Т. 2: Від середини XVII століття до 1923 року. — С. 241, 323, 324, 393, 420, 459, 460, 547; Ульяновська С., Ульяновський В. Автори "Української культури" // Українська культура: Лекції / За ред. Дмитра Антоновича. — К.: Либідь, 1993. — С. 505—514; Барабаш Л. Дмитро Антонович: дні пам'яті: Сини і дочки України // Українське слово. — 1995. — 21 груд.; Ріпко О. У пошуках страченого минулого: Ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. — Львів: Камінь, 1995; Афанасьєв В. Осягаючи історичний поступ національного

мистецтва: До 120-річчя від дня народження Дмитра Антоновича // *Культура і життя*. — 1997. — 19 лист. — С. 3—4.

Іконографія: Держ. центр. архів у Празі, фонд Укр. музею у Празі, № 655; Українська культура: лекції за ред. Д. Антоновича / упоряд. С. В. Ульяновська. — К.: Либідь, 1993. — С. 2.

М. Е. Гончаренко.

АНТРОПОВ Олексій Петрович [14(25).03.1716, Петербург — 12(23).06.1795, там же] — рос. живописець-портретист, педагог, українець за походженням.

Відомості про предків А. з'явилися на поч. 18 ст. Прізвище походить від імені прадіда — Антропа Івановича, коваля моск. приказу артилерії. Дід — Яків Савинов син Антропов, слюсар моск. зброярської палати; батько — Петро Якович, батирник моск. Друкарської контори (1694—1701), солдат лейб-гвардії Семенівського полку (1701—13), слюсарний та інструментальний майстер при петерб. зброярському дворі (1714—20), з 1721 працював при Синоді, з 1723 — при Канцелярії від буд-ва, певний час — при моск. Монетному дворі. Дружина — Олена Василівна (?—бл. 1796). Син — Василь (1721 або 1722—після 1779), очевидно, мав відношення до мистецтва. Брати: Степан (1721—88) — слюсарний майстер, його син Іван (1754—?) — архітектор; Іван (1725—90) — годинниковий майстер, його син Степан (1762—?), навчався в Петерб. АМ, успадкував батьків фах;

Микола (1733—99) — художник, титулярний радник.

А. навч. у Канцелярії від буд-ва Л. Каравака (1732—33), А. М. Матвєєва — чоловіка його двоюрідної сестри Ірини Степанівни (1733), М. Захарова (1733—39), І. І. Вишнякова (1739—49), П. Ротарі (1758—59). Працював потім у складі її “живописної команди” (з 1739), підмайстром живописних справ (з 1749). У 1742 — на поч. 1750-х у складі команди виконував декоративні розписи в імператорських палацах та ін. спорудах і театральні декорації (не збереглися).

У 1752—55 брав участь у розписах Андріївської церкви у Києві, для інтер'єру якої виконав картини: “Тайна вечеря” (у вівтарі), “Успіння Богоматері” (в іконостасі), образи Богородиці та архістратига Гавриїла (у царських вратах), композиції на євангельські сюжети (на казальниці). Ймовірно, він є автором зображень апостола Андрія (на склепінні), Бога Саваофа та архістратигів (у куполі). Іконографічними прототипами окремих композицій з названих творів були гравюри з друків Києво-Печерської лаври (1730—50). Створив портрети: імператриці Єлизавети Петрівни (1753, зберігається у Києво-Печерському історико-культурному заповіднику; 1753 — у Київ. музеї рос. мистецтва; 1755, там само), великої княгині Катерини Олексіївни та великого князя Петра Федоровича (обидва — 1753, ДРМ). 1781 одержав замовлення на виконання шести портретів для Києво-